

נתיבות ההוראה

פסקי הלכות, תשובות והוראות

מאת מורינו הרב שליט"א ומרבני בית ההוראה יד הרמ"ה

פרשיות תשא - ויקהל, אדר א' תשפ"ד | גיליון ז'

להוצאת חידו"ת ממורינו
הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
נאב"ד רמת שלמה, ובעל נתיבות אדם

נתיבות ההוראה

בגדון אחד שנולד בל' אדר ראשון

מתי נעשה בר מצוה בשנה פשוטה, בל' שבט או בא' ניסן

שאלה: ע"ד השאלה, באחד שנולד בשנה מעוברת בל' אדר הראשון, שהוא יום א' דראש חודש אדר השני, ושנת ה'י"ג שלו [שבו הוא נעשה בר מצוה] היא שנה פשוטה, שאז אין כלל ל' אדר, דראש חודש ניסן הוא רק יום אחד, אימתי נעשה גדול, האם בל' שבט, שהוא יום א' דראש חודש אדר, או רק באחד בניסן, כיון שנולד בסוף חודש אדר.

תשובה: אולינן לחומרא, דלענין קיום מצות והנחת תפילין וכו' יש להחמיר דנחשב לגדול, מר"ח אדר. אבל לענין קולא, כגון צירוף למנין וכדומה, אינו נחשב לגדול רק מר"ח ניסן.

בירור הענין: הנה בשו"ת בנין ציון לבעל הערוך לנר (סי' קנא) פשיטא לי' דנעשה בר מצוה בא' דר"ח אדר, דשני ימי ר"ח הם כיומא אריכתא, והרי הוא כמו שנולד בא' אדר שני.

והוכיח כדבריו בראה נפלאה ממש"כ בשו"ע (או"ח, סי' נה, סעי' י) בזה"ל, אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה, כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג, עכ"ל.

ואם נאמר שהנולד בל' אדר ראשון לא נעשה בר מצוה אלא באחד בניסן, א"כ היה לו להמחבר ז"ל להשמיענו דינו בכי האי גוונא, דשנים שנולדו זה אחר זה, אחד בל' אדר ראשון וא' באחד לאדר שני, והנולד בל' אדר ראשון לא נעשה בר מצוה [בשנה פשוטה לאחר י"ג שנה] עד א' ניסן, והנולד אחר כך בא' אדר שני נעשה בר מצוה כבר בא' אדר, ומוזה נדע בכ"ט הדין בנוולד בכ"ט אדר השני, ולמה לא השמיענו חידוש יותר גדול זה, שאף שאין הברל אלא כשעה אחת, זה נולד לפני השקיעה בל' אדר ראשון, והשני נולד שעה אחר כך בליל א' דאדר השני, והשני יהיה נעשה בר מצוה חודש לפני הראשון. אלא על כרחך דהנולד בל' אדר ראשון נעשה בר מצוה בא' דראש חודש אדר, עכת"ד.

אך לכאורה תימה טובא, דלשיטתו, דהנולד בל' אדר הראשון נעשה בר מצוה בשנה פשוטה בא' דר"ח אדר, אמאי לא השמיענו המחבר ז"ל דינו הנ"ל בשנים שנולדו יום אחרי יום, זה בכ"ט אדר ראשון וזה בל' אדר ראשון, והנולד ראשון בכ"ט אדר, נעשה בר מצוה [לאחר י"ג שנה בשנה פשוטה] בכ"ט אדר, והוא שנולד אחר כך בל' אדר ראשון נעשה בר מצוה לפניו, בא' דראש חודש אדר, ומוזה נדע הדין בנוולד בא' אדר השני. ואמנם כן, הנה ראיתי לגאון עוזינו מו"ד זצוק"ל בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סי' ח) נשאל בזה, וכתב דכנראה דבריוק השמיש המחבר ז"ל היום לי' ולא נקטו לא ברישא ולא בסופא. דיש לומר הכי והכי לכאורה, והיינו דכאמת המחבר ז"ל מסתפקא לי' בזה. וכן העלה שם לדינא דדוקא לחומרא נעשה בר מצוה בר"ח אדר, ולקולא יש עוד להתיישב, עכ"ד. [ולא הוכיח מרן ז"ל מתשו' בנין ציון הנ"ל].

והנראה לענ"ד בזה, דכאמת מרן המחבר ז"ל מסתפק"ל בזה, בנוולד בל' אדר הראשון, אם נעשה בר מצוה בשנה פשוטה בר"ח אדר או בר"ח ניסן.

ושורש צדדי הספק נראה לבאר, דהנה מרן הבית יוסף ז"ל למד דין זה [דהנולד באחד לאדר שני נעשה בר מצוה לפני הנולד בכ"ט אדר ראשון] מהא דגרסינן בגמ' (ערכין, דף לא ע"ב), א"ר אבא בר ממל מכר שני בתי ערי חומה, אחד במ"ו באדר ראשון, ואחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה, זה שמכר לו במ"ו של אדר הראשון, לא עלתה לו שנה, עד מ"ו באדר של שנה הבאה. וא"ר אבא בר ממל, נולדו לו שני מלאים, אחד במ"ו של אדר ראשון, ואחד באחד באדר השני, זה שנולד באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה, זה שנולד לו במ"ו באדר הראשון, לא עלתה לו שנה, עד מ"ו באדר של שנה הבאה. ופרשי ז"ל, נולדו לו שני מלאים, והם בכורות, ומוזהר להקריבן בתוך שנתן, דכתיב תאכלנו שנה בשנה, ע"כ.

~ המשך בעמ' 2

תוכן הענינים

ד"ת ממורינו הרב שליט"א:

'נתיבות ההוראה': נולד בל' אדר א' מתי נעשה בר מצוה
'נתיבות ההלכה למעשה': עדות, תרופות בשבת, הליכה בקבר
'נתיבות הש"ס': בירור בעניני חלומות
'נתיבות רבותינו': מרן הגרש"י אויערבאד זצ"ל

ד"ת מרבני בית ההוראה:

א. האם כשהלכות משלם למלוה על מניעת רווח נחשב לריבית
ב. מקום בציעת הפת כפת גדולה

נתיבות ההלכה למעשה

תשובות הצרות, והוראות למעשה

המעשן סיגוריות אם פסול לעדות

שאלה: ראיתי לח"א שכותב בשם מרן הגרש"י אויערבאד זצ"ל שאחד המעשן סיגוריות בקביעות פסול לעדות, כיון שלדעת הרופאים זה סכנה והר"י כרצחה, האם ההוראה כך למעשה.

תשובה: לענ"ד לא מסתבר שפסק זה יצא מפי מרן זצ"ל, כי אף שהיה מזהיר מאוד להתרחק מהעישון שהרופאים אומרים שזו קברא, מ"מ דבר שדשו בו רבים וכן גדולים וטובים לא ייתכן לפוסלם לעדות משום כך.

ומה מאוד נהניתי כשדיברתי בענין זה עם יר"ג הרה"ג רבי אהרן גולדברג שליט"א מחשובי הת"ח בשכונתנו הק', אמר לי תיכף כי יש תח"י מכתב בכת"ק זקינו הגרש"י זצ"ל, ובו כותב: 'אני מסכים שצריכים לדבר השכם וערב על לב ההורים ומורים שלא יתנו לצעירים להתחיל בזה, ואף מי שכבר רגיל ג"כ חייב לנסות להגמל מזה, אבל לא עד כדי כך לחוששם כרוצחים ופסולי עדות עכ"ל'.

נטילת תרופות בשבת

שאלה: א' שצריך לישול תרופה בשבת, ואינו בגדר חולה כל נופו או נפל למשכבו, האם מותר לו ליטלם.

תשובה: יערב התרופה בתוך מאכל או משקה בערב שבת, ויטלם בשבת, ואם שכח לערבם מער"ש יכול לערבם בשבת, כן היה מורה הלכה למעשה מו"ח מרן הגר"מ הלברשטאם זצ"ל שקיבל כן ממרן נאב"ד משעבין זצ"ל.

והנה בעיקר לקחת תרופות בומנינו, האריכו בזה הרבה האחרונים, ועי' בספר החיים להגר"ש קלוזנר זצ"ל (סי' שבה) שהאר"ק להקל בדאיכא עוד צירופי היתר, עי"ש. ועי' לזקינו הגר"ע שליזנר זצ"ל בתשו' (חלק א, סי' קכב).

וכשנזמנו על ידי ערבוב במאכל או משקה, קיל מפי, וכאשר האריכו בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סי' כח), שו"ת שבה"ל (חלק ג, סי' לו), הליכות משה (פרק יב, סעי' טו).

ואפשר אף לערבוב בשבת, כדמשמע מו"ח המהרש"ם (בהג' לא"ה, סי' תקל"ב, ס"ק א) שכתב להתיר לקחת רפואה בשבת בשינוי, כגון ע"י שפופרת. וז"ל, למאי ~ המשך בעמ' 4

המשך (מעמ' 3) בענין חשש ריבית בהלוואה:

שאין הנפקד צריך לשלם מה שהיה המפקד יכול להרוויח, אלא שצריך הנפקד שהתעסק בפיקדון לתת למפקד את הרווח שהיה בפועל מחמת מעותיו. וע"כ נראה שהסמ"ע והש"ך כלל לא דנו בהלכות רבית, אלא הקשו למה בסימן פ"א אין חייב לתת לו את מה שמרוויח, מצד שביטל את כיסו והרוויח במעותיו. ועל כך תירץ הסמ"ע ששם מדובר קודם זמן פרעון או שלא תבע המעות וממילא אין לו תביעה על ביטול כיסו,

והש"ך תירץ, שבס' רצב מדובר בפקדון והמעות שייכים למפקד, ולכן יכול המפקד לתבוע מהנפקד את הרווחים שעשה במעותיו, משא"כ בהלוואה שלהוצאה ניתנה ואין אלו מעות המלוה כלל, ולכן אע"פ שלא פרע בזמן הרי הוא מתעסק בשלו. (ונראה שהסמ"ע מ'אן בתירוץ זה, כנ"ל שהרמ"א דיבר גם באופן שיש לו רשות להשתמש, וא"כ מיד כשהתחיל להשתמש נעשה לו, ובסברת הש"ך בזה אכמ"ל).

והסיבה שהסמ"ע והש"ך לא דנו בזה מצד הלכות רבית, רמז הש"ך לעין ביו"ד סימן קעז בש"ך ס"ק מ"א, ושם מבואר, שאם התנו המלוה והלוה בזמן מסויים שמכאן ואילך תהפוך ההלוואה לעסקא, ויתעסק הלוה עבור המלוה אע"פ שלא חל הסכם זה בלא קנין ואין הלוה חייב לתת למלוה כלום, מ"מ אם רצה הלוה לתת למלוה מן הרווח שעשה במעותיו אין בדבר משום רבית.

ובחוות דעת הקשה על כך שכיון שאינו חייב לתת ונותן הרי זה רבית מאוחרת, ומצאתי ביש"ש שכתב כדברי הש"ך וביאר שאין זה רבית מאוחרת, כיון שהסיכום מתחילה היה שכשם שמהרווח יקבל חלקו כך ישא בהפסדים לפי חלקו, וברור שאין זה אגר נמר.

וא"כ כו"ע מודו שאין היתר לסכם שהלוה ישלם למלוה כפי הרווח שהיה יכול המלוה להרוויח, כי זה אגר נמר גמור וכמו שפסק השבות יעקב. ומה שהתירו הסמ"ע והש"ך זה רק בסיכום שמכאן ואילך הרווחים שיהיו בפועל בהתעסקות המעות ינתנו למלוה. אולם סיכום כזה אינו מחייב את הלוה רק באופן שנעשה קנין.

ולמעשה גם היתר זה אינו ברור לגמרי וכפי שהבאנו שהקשה החו"ד, וכן מצאתי בתומים (ס' פ"א) שהבין תירוץ הש"ך כהבנת השבות יעקב, שיש בזה איסור רבית ולכן א"צ לשלם. (ולכאורה משמעות השו"ע שם אינה כדבריהם שכתב שיכול לחזור בו, ולדבריהם היה צ"ל שאסור לו לשלם).

ומה שניתן לתקן ככה"ג שהמלוה רוצה מכאן ולהבא להרוויח ממעותיו, והלוה כרנע אינו יכול לשלם, הוא לעשות היתר עיסקא מכאן ולהבא (כמובן רק באופן שאכן הלוה יש לו דירה או עסקים שיכולים להניב רווחים), וצריך לעשות קנין המחייב, דאל"כ הלוה לא יהיה מחוייב לזה.

והנה בגמרא שם הקשו עלה, מתקיף לה רבינא, ולימא ל' [לוקח ראשון ללוקח שני] אנה קדים שחין נורא מקמא דידך [ופרש"י ז"ל, אני היסקתי איש ונשתמשתי בבית קודם ממך, ושליך נחלמ באחד באדר ושלי לא תיחלט], ומשנינן, משום דאמר ליה, את נחתת לעיבורא ואנא לא נחתית לעיבורא. ופרש"י ז"ל, את נחתת לעיבורא, נכנסת בחודש העיבור, לפיכך תפסיד, דתמימה כתיב, ליתן לו חודש העיבור, אבל אני לא נכנסתי בו, עכ"ל.

וכמו כן מתקיף לה רבינא אידיך מימרא דר' אבא בר ממל, בב' מלאים, שהשני קדים לראשון, ולימא ל' [הראשון שגולד כמ"ו אדר ראשון לשני שגולד באחד באדר השני], אנה קדים אכיל ירקא מקמא דידך. ומשנינן, משום דאמר ל' את נחתית לעיבורא, אנה לא נחתית לעיבורא. ומבואר בגמרא דעיקר הטעם הוא משום דהראשון גולד בחודש העיבור, לכן מתאחר לו גמר שנתו.

ומעתה נראה דמסתפק"ל למחבר ז"ל, היאך הולך ונמנה יום ל' של חודש מלא, שהוא יום א' דראש חודש הבא, האם זה מישך שייכא עוד לחודש העבר, או שזה נמנה כבר עם חודש הבא. ולפ"ז בנידון דידן, אי נימא דיום הל' נמנה עם חודש הקודם, הרי נמצא דגם השני [שגולד כל' אדר ראשון] גולד כבר בחודש העיבור, וא"כ אין מקום להקדימו לגולד לפניו באותו חודש, דתרווייהו נחתי לעיבורא, וא"כ זה שגולד ראשון, בכ"ט לחודש, יהיה נעשה בר מצוה לפניו, וא"כ הגולד כל' לא נעשה בר מצוה אלא בר"ח ניסן, דגם איהו נחתי לעיבורא.

אבל לאידך ניסא, דיום הל' נמנה כבר עם חודש הבא, א"כ הגולד כל' אדר שפיר איהו קדים לגולד בכ"ט אדר ראשון, שהוא בחודש העיבור, כיון דאיהו לא נחתי לעיבורא, וכמשי"נ.

[ובעיקר מהותו של יום ל' לחודש, עי' ברמב"ם (פרק ח מהל' קה"ח, הל' ד) דמתבאר מדבריו דחציו השני של יום הל' היה צריך להיות מחודש הבא, וא"א לחלק יום א' לב' חדשים. וע"ע במהר"ם שיף (ב"מ, דף נט ע"ב) ובמשנ"ב (ס' תכב, ס"ק ג), עי"ש.

וע"ע משנה שביעית (פרק י, משנה ב), ובגמ' נדרים (דף ס ע"ב) ובשו"ע א"ח (ס' חכו), וחז"מ (ס' עג, סעי' ט), ויו"ד (ס' רכה, סעיפים נג, מ"ח), ואהע"ז (ס' קכו, סעי' ו), וכן בשו"ת פנים מאירות (ס' פג) ושו"ת דעק"א (ס' נה) וערוה"ש (יו"ד, ס' קפג, סעיף כח), ועי' מה שכתב בזה ידידי הגרנ"צ נבנצחל שליט"א מגדולי הת"ח בשכונתנו הק' בספרו דבר שמואל (ס' ד), ואכמל"ן].

ומבואר לפי כ"ז דהגולד כל' אדר הראשון לא ברירא לן מתי נעשה בר מצוה בשנה פשוטה, ומשו"ה אולינן לחומרא, דלענין קיום מצות והנחת תפילין וכו' יש להחמיר דנחשב לגדול, מר"ח אדר. אבל לענין קולא, כגון צירוף למנין וכדומה, אינו נחשב לגדול רק מר"ח ניסן, וכמשי"נ.

נתיבות הש"ס

פנינים יקרים מתוך השיעור בנמרא בסדר 'עמוד היומי'

~ בירור בעניני חלומות ~

א. כגמ' ברכות (דף נה ע"א) בסוגיא דחלומות, הנה דנו הפוסקים במצוות או עכירות שעשה כחלום האם נחשבין כמי שעשאן בהקיץ, ונתחיל בקיום מצוות. הנה בשו"ת פרי השרה (חלק ב, ס' קז) נשאל בא' שצריך בחלומו 'שהכל היה כדבריו' ומיד הקיץ וראה כוס מים, האם צריך לברך שוב, והשיב שבחודאי צריך לברך, והביא ב' מעמים, עי"ש. ובשו"ת לב חיים (חלק ג, ס' קכו) נסתפק במי שישן בתחילת הלילה לפני שספר ספיה"ע, וכירך בחלומו את הספירה של אותו לילה, אם צריך לברך שוב, ומסיק דלא יצא ידי חובתו וחייב לברך שוב. אמנם בשו"ת התעוררות תשובה (חלק א, ס' לז) הסתפק, במי שקרא הג' פרישיות של קרי"ש, האם יצא בזה ידי"ח קרי"ש, ונשאר בספק, עי"ש.

ב. [וע"ע שו"ת באר משה (חלק ג, ס' קעג)]. והנה בשו"ת לב חיים (או"ח, ס' פו) נשאל ג"כ במי שחלם לבילי שבת שהוא כותב איזה תיבות, והיה לו צער גדול וכו'. והשיב לו, דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ומה גם דקי"ל דהכותב בשבת בדבר שאינו מתקיים פטור, וכל שכן הכותב בחלום, ובפרט שהיה אנוס מחמת שינה.

והביא ראה מופלאה מוד' הבית יוסף (או"ח, ס' תרג, סעי' יב) שהביא בשם ה"ר מנחם ריקנאטי (פרי אמור), דבלייל זי"ט סוכות נתאבסן אצלו חסיד אחד אשכנזי ושמו הרב ר' יצחק, וראה מהר"מ ריקנאטי בחלומו איך שהחסיד כותב את שם הוי"ו והיה מרחיק את הה' אחרונה משאר האותיות, שאלוהו מדוע עושה כן, ענה לו שכך נוהגים במקומנו. אך המהר"מ ריקנאטי לא הסתפק בתשובה זו, ומחה בו, עד שחזר החסיד וכתבה בתקינה. ויהי בבוקר והשתומם מהר"מ ריקנאטי על החלום, עד שבא לתפילת הלל וראה איך שהחסיד עושה נענועים עם ג' מינים בלא האתרוג, אז הבין את פתרון חלומו שהאות ה' אחרונה שרומז על האתרוג היה מרוחק משאר האותיות, דהיינו משאר הג' מינים, עי"ש, וכ' הגר"ח פאלאנטי בלב חיים, דחזינן שמשמים הראו למהר"מ ריקנאטי כתיבת אותיות ביו"ט בחלום, ואילו היה כזה איסור לא היו מראין לו, וע"כ שאין סרך איסור.

ג. ומה שראינו לפעמים לגדולי הדורות שפסקו עפ"י מה שנגלה להם בחלום [עי' בהקדמת שו"ת מן השמים], כבר כתב בשו"ת יהודה יעלה (ס' רב), כי דוקא בחלומות הנוגעים לאדם פרטי אמרינן דלא מעלין וכו', משא"כ חלומות אודות הלכות הנוגעים לכלל ישראל, ודאי שווה שליחות ממרום לחזרות לו הדרך בהלכה זו בשביל כלל ישראל, עי"ש.

הגאון רבי יעקב אביעזר כ"ץ שליט"א

מו"צ בבית ההוראה
רמת שלמה, ירושלים

הגאון רבי חנוך העניך בורנשטיין שליט"א

מו"צ בבית ההוראה
ודומ"צ בקהל חסידי סוכמשוב, בית שמש

שאלה: כסעודות גדולות, כגון כפדיון הבן וכדו', נהוג להביא חלה גדולה מאד אשר א"א להרימה בב"א בלא לפורסה, מה יעשה גבי החיתוך קודם ברכת המוציא, האם יחתכנו או שלא?.

תשובה: יכול הוא לחתוך אפי' רובו, ואם חושש, או שיחתוך רק מעט ויעלה מדין רובו ככולו, או שלא יחתוך כלל.

ביאור הענין: הגה כביצד מכרכין (למ). איתא ארחב"א פת הצנומה בקערה, מכרכין עליה המוציא, ופליגא דרבי חיאי, דאר"ח צריך שתכלה ברכה עם הפת, (כל' צריך שתכלה ברכת המוציא, עם פריסת הפרוסה עם הפת) והאי פרוס ועומד הוא, מתקף לה רבא מאי שנא צנומא דלא, דכי כליא ברכה מפרוסה כליא, על הפת נמי כי קמגמרה מפרוסה גמרה, אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע ומסיקנא דהלכתא כרבא.

וכ' רבינו יונה (כו: בדפ"ד ר"ה מתקף) אלא אמר רבא מברך ואחר תשלום כל הברכה בוצע, ויש שחוששין מפני זה ואינם רוצין לתוך הפת בסכין קודם הברכה ואומרים שאם חותכין אותו בסכין אע"פ שדבק הוא בפת לא הויא שלמה, ואין זה נראה שיותר נכון הוא שיחתוך אותו בסכין תחילה, ויהי' דבוק בפת, ולאחר תשלום הברכה יבצע אותו הפת, משיברך ויחתוך אותו בסכין קודם אכילה שזה יראה הפסקה.

וכן פסק בשו"ע (קס"ו סעיף א') בוצע בפת וכו' ובפת דידן יש לבצוע בצד הפת. ויחתוך מעט מצד העליון והתחתון, ויחתוך פרוסת הבציעה וצריך לחתוך מעט שאם יאחזו בפרוסה יעלה שאר הכבר עמו, שאם לא כך השיב בפרוסה, ויניחה מחוברת לפת, ויתחיל לברך, ואחר שסיים הברכה יפרידה כדי שתכלה הברכה בעוד הפת שלם.

ומקור דין זה הוא הרא"ש (שם ס' יט), וראייתו היא ממשנה דטבול יום (פרק ג' משנה א') וכל שנפרס ומעורה מקצת, רבי מאיר אומר אם אוהו בגדול והקטן יכולה עמו הרי הוא כמוהו, רבי יהודה אומר אם אוהו בקטן והגדול עולה עמו, הרי הוא כמוהו, והלכה כר' יהודה. ולכאורא ה' אפשר לומר דהיות ואינו יכול להרים חלה זו בשלמותה תמיד. א"כ תמיד היא נחשבת כחלה פרוסה, כמו האוהו בקטן שאין גדול עולה עמו, אמנם בחזו"א (טבול יום סימן ה' אות י"ב) שולל מהלך זה, וכתב דכל שמטלטל בדרך מטלטל, חשיב חיבור, והכא נמי באוכל שלא נפרס הרי הוא מחטלטל דרך מטלטלו, אבל נפרס אין לו דרך מיוחד במטלטלו, עכ"ל.

ומכאן דוודאי נחשב כשלם קודם הבציעה שלפני הברכה, וע"כ יש לברר האם יבצע קודם הברכה, ואפשר לומר בג' אופנים: א. דלא יחתוך כלל, דבעצם כל חיתוך הרי הוא מבטל שם השלם, רק אם עולה עדיין עמו הרי הוא נשאר בגדר שם שלם, ולכן ככה"ג שליכא חיזוק מכה מה שעולה עמו, לא יהא שלם כל שחותך בתוכו קצת. ב. יחתוך רק מיעוטו, דכל שרובו מחובר, אפשר לומר דהוי שלם מדין דרובו ככולו. ג. רק דבר שהי' מתחילתו חיבור חזק ונחלש, נאבד ממנו שם שלם בחותכו אפילו מעט, אך דבר שמתחילתו הי' חיבור חלש. אין נאבד ממנו שם שלם אפילו אם חותכו, ועל כן אפשר דיכול לחתוך כמעט כולו, וכעין סברא זו מבואר בקה"י (מהרות ס' ע"ב).

ובאמת דין הרמ"א (בס"ר רצ"ג) צ"ע, דכיון שכשהנפקד משתמש במעות לעצמו לא מחוייב לתת את הרווח למפקד, למה כאשר אומר לו המפקד תן לי פקדוני ואני ארויח בו, זה מחייב את הנפקד לתת למפקד את הרווח מכאן ולהבא, והלא גם כאן הוא מתכוון להתעסק במעות לצורך עצמו. וכיון שאכמ"ל נציין רק שיסוד הדברים הוא כמבואר במקור דין הרמ"א - במדרי (ב"ק רמז קפ"ה), דאמנם המבטל כיסו של תבירו פטור דהוי גרמא, אבל המבטל כיסו של חברו והרויח בו נתן הרווח לבעל המעות.

ונראה דיסוד האי דינא דהמבטל כיסו של תבירו והרויח בו דחייב אינו משום חיוב נזיקין, שהרי לגבי הנזק אין חילוק אם מרויח או לא, בכל גווני הוי גרמא. אלא סיבת החיוב היא דכיון שהגיע זמן החיוב ותובע המפקד מעותיו, מוקמינן המעות ברשות הבעלים והרווח נקנה לבעל המעות, ואע"פ שלכאורה המקבל קנה סחורה לעצמו ואינו חפץ להתעסק עבור המפקד, נראה דכיון שלא הוציאם אלא בסחורה והרויח בה, לא דיינינן ליה כגולן, אלא מבטלינן למהשבתו הרעה ורואים את התעסקותו כהתעסקות עבור הבעלים (וקצתני במקום שראוי להאריך).

ולפ"ז אין החיוב המבואר ברמ"א תשלום על הפסדיו של המפקד שאינו יכול להרויח בעצמו, אלא שהרויחם שאכן כן נעשו בפקדון הרי הם של המפקד. וכך ברור שם

שאלה: ראובן הלוח לשמעון 10,000 דולר, וכשהגיע זמן הפירעון לא פרע. ראובן מען שהאיחור בפירעון ההלוואה גורם לו הפסד גדול כיון שתכנן להשקיעו בהשקעה מבטיחה בה יקבל בכל חודש רווח הגון, ולכן דרש משמעון שמלבד הפירעון ישלם לראובן את הרווחים שהיה אמור להרויח בתקופת האיחור, וראובן הסכים והתחייב על כך בשמך ובקנין. בשעת הפירעון התעוררו לשאול אם אין בדבר משום איסור רבית. וכן יש לעיין האם יש דרך שראובן לא יפסיד באופן המותר ע"פ ההלכה.

תשובה: א. אין שום היתר לסכם שהלווה ישלם למלוה את מניעת הרווח שהיתה לו מחמת איחור התשלום.

ב. יתכן שאף בדיעבד שכבר ישלם שמעון לראובן, יש בזה חשש רבית דאורייתא שיוצאה כדיינים - עי' קסו ס"ב.

ג. ניתן ע"י מעשה קנין לשנות הסכם ההלוואה להסכם של היתר עיסקא.

ביאור הענין: בשבות יעקב (הלך א, סימן טו) נשאל שאלה זו בדיוק. וכתב 'נראה לי פשוט שיש בזה איסור רבית כי בודאי הוא אגר נטר גמור', כלומר פשוט הדבר שהלווה מוכן לשלם את מניעת רווחיו של המלווה רק בגלל שמעותיו בידו ומאריך לו את זמן ההלוואה, ולכן זה אגר נטר.

[ויש להוסיף שלדבריו, לכאורה, אם מאריך לו את זמן ההלוואה מחמת סיכום זה, הרי שלדעה השניה ביו"ד ס' קסו ס"ב הוי רבית קצוצה מדאורייתא].

אולם בתוך דברי השבות יעקב ניתן להתרשם שיש מתירים. וז"ל: "ואל תשגיח במה שכתוב הסמ"ע (ס"ם פ"א בס"ק ס"ה) וז"ל: עי"ל סי' רצ"ב ס"ז בהגהות מור"ם דאם תבע ראובן מעותיו שירוויח בהם והוא מעכב בידו שחייב לו הרויח מכאן ולהלאה, וצ"ל דכאן איירו כשלא הגיע זמן הפירעון, א"נ לא תבע מעותיו עכ"ל הסמ"ע. והש"ך (שם בס"ק פ"א) כתב וז"ל: ועי"ל דהתם מיירו בפקדון וכאן בהלוואה עכ"ל הש"ך. ותמה תמה אקרא על הסמ"ע ועל הש"ך שכתב רק בדרך עור י"ל, דאיך עלה על דעתם להתיר רבית כי האי דהאי אין להתיר שכר עיכוב מעותיו אלא התם בפקדון דוקא ולא בהלוואה דלהוצאה נתנה ודאי דהוי רבית... לכן נ"ל דאין לסמוך בזה להקל כדעת הסמ"ע באיסור רבית כולי האי כל זה נ"ל פשוט לדינא".

והנה מאחר שמבואר בדברי השבות יעקב שהסמ"ע התיר ככה"ג וגם הש"ך רק צידד לאסור, ראיתי לנכון לדון בדבריהם ולנסות להבין מהם צדדי היתר.

ואחר העיון בדבריהם, נראה לענ"ד דבנידו"ד אין ראיה מדברי הסמ"ע והש"ך דפליגי על דינו של השבות יעקב, ולא דמי כלל למקרה בו מבואר בסמ"ע ובש"ך להתיר.

דהנה בשולחן ערוך (ח"מ סימן פא סעיף לב) כתב: "ראובן תבע לשמעון רווח החוב שהיה עליו מכמה שנים ואומר שהתנה עמו לתת לו רווח (התנאי לא היה בשעת ההלוואה אלא לאחר זמן רצה להפוך את ההלוואה לעיסקא)... - דברים בעלמא הם בלא קנין, ויכול לחזור בו". ומקור דבריו בתשובת הרא"ש. והקשה הסמ"ע מ"ש מהרין המובא ברמ"א (סימן רצב סעיף ז) לגבי נפקד שהשתמש במעות פקדון, שכתב הרמ"א: "ואם הרויח במעות, בין היה לו רשות להשתמש בהן או לא, אין צריך לתת מן הרווח לבעל הפקדון, מיהו אם בא בעל הפקדון ואמר: תן לי פקדוני ואני ארויח בהן בעצמי, והלה מעכב בידו, חייב לתת הרווח מכאן ולהבא", דלכאורה מבואר שאם תובע המלוה את מעותיו כדי להרויח בהם חייב לתת לו הרווח מכאן ולהבא, אע"פ שלא עשו שום קנין.

ובאמת דין הרמ"א (בס"ר רצ"ג) צ"ע, דכיון שכשהנפקד משתמש במעות לעצמו לא מחוייב לתת את הרווח למפקד, למה כאשר אומר לו המפקד תן לי פקדוני ואני ארויח בו, זה מחייב את הנפקד לתת למפקד את הרווח מכאן ולהבא, והלא גם כאן הוא מתכוון להתעסק במעות לצורך עצמו. וכיון שאכמ"ל נציין רק שיסוד הדברים הוא כמבואר במקור דין הרמ"א - במדרי (ב"ק רמז קפ"ה), דאמנם המבטל כיסו של תבירו פטור דהוי גרמא, אבל המבטל כיסו של חברו והרויח בו נתן הרווח לבעל המעות. ונראה דיסוד האי דינא דהמבטל כיסו של תבירו והרויח בו דחייב אינו משום חיוב נזיקין, שהרי לגבי הנזק אין חילוק אם מרויח או לא, בכל גווני הוי גרמא. אלא סיבת החיוב היא דכיון שהגיע זמן החיוב ותובע המפקד מעותיו, מוקמינן המעות ברשות הבעלים והרווח נקנה לבעל המעות, ואע"פ שלכאורה המקבל קנה סחורה לעצמו ואינו חפץ להתעסק עבור המפקד, נראה דכיון שלא הוציאם אלא בסחורה והרויח בה, לא דיינינן ליה כגולן, אלא מבטלינן למהשבתו הרעה ורואים את התעסקותו כהתעסקות עבור הבעלים (וקצתני במקום שראוי להאריך).

ולפ"ז אין החיוב המבואר ברמ"א תשלום על הפסדיו של המפקד שאינו יכול להרויח בעצמו, אלא שהרויחם שאכן כן נעשו בפקדון הרי הם של המפקד. וכך ברור שם

נתיבות רבותי

לחט הנהגת ושבות מנדולי הדור זצ"ל

מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ~

לרגל יומא דהילולא - כ' אדר

דמותו הגדולה של מורן זצ"ל בלתי ניתנת לתיאור. מי שזכה להכירו אין צורך להסביר ומי שלא הכירו לא יבין את זאת. מרן היה דמות נדירה של שקיעות עצומה בבבלי הסוגיות ועיון בעומק היסודות בראשונים ואחרונים ובד בבד ניחן בישרות מופלאה ובסברה נבונה, ומעולם לא נתן לסברות שונות להטות מאמיתות הסוגיא. ובנוסף, היה מברר כל ענין פרקטי עם המומחים לאותו ענין, ורק לאחריו היה מוציא פסק הלכה.

במשך שעות על גבי שעות היה יושב ומלכן את הסוגיות שעלו לפניו, צולל למים אדירים בבבלי הש"ס והפוסקים, טחינת הסברות דק מן הדק עד לאחת, עד להגעת להכרעת ההלכה הבני ומבוסס לפי כל הסברות והשיטות בשמעתא דידן ועפ"י מציאות הדברים.

בד בבד, היה כולו זהב טהור, מתיקות ונעימות שלא מעלמא הדק, נעים הליכות ורב תבונות. הבין אדם לחבירו! שלו לא נפל מאומה מהבין אדם למקום. בחינה של האדם השלם.

כשערכנו את "ספר היובל למרן בעל החתם סופר זצ"ל", נבנסתי למרן זצ"ל להראות לו את מאמרו שעומד להתפרסם בקובץ זה, מרן הביט וראה שכתוב 'מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א. מיד נטל עט לידו, ומחק בחוזקה את המילים 'מרן הגאון, ואמר 'מה רע בלכתוב את שמי כפשוטו כמו כולם 'הרב'...

פעם ישב עם א' מגדולי תלמידיו זצ"ל, ובמהלך הלימוד המשותף נכנס איזה עסקן חשוב בשאלה דחופה. מרן זצ"ל יצא אליו מן החדר הפנימי אל החדר החיצוני ודן בשאלה שלפניו. לאחר כמה דקות בזמן שמרן היה בחוץ, דן התלמיד כי לכאורה היה כאן חוצפה גדולה, שהרי הוא צריך לצאת מהחדר ולתת להשואל להיכנס פנימה ולדון עם מרן ע"ד השאלה, וכיוון שגשאר לו לשבת ומרן היה צריך לצאת בחוץ אי"ו ממידת דרך ארץ כלפי רבו המובהק, וכיון שכך צריכים לקבל 'נדידו ונייפה'...

וממחשבה למעשה... אותו תלמיד פשט את נעליו ועמד בצד החדר, וביקש מהעסקן הנ"ל שמייד בהיכנס מרן זצ"ל אל החדר יאמר לפניו את הנוסח של נייפה... ושירוק על פניו... וכך המתינו לכניסת מרן לחדר. כשנכנס אל החדר והבחין שתלמיד עומד ללא נעליו בכפיפת קומה - שאל אותו 'מה זה ועל מה זה, וענה לו כל סיפור הדברים שנתחייב 'נדידו ונייפה'... מרן זצ"ל השתנה לבלי היכר ואמר לו בקול רם 'תלבש הרגע את הנעללים ותתיישב אצל השולחן... מה אתה משתגע בדברים משונים... ולא רצה לשמוע כלל אודות 'החוצפה הגדולה'...

כאשר זכיתי לדון לפניו בענין עץ הפאפאיה אם זה נחשב לירק או לאילן [וכתבנו בזה באריכות בשו"ת נתיבות אדם (חלק א, סי' 10)], ובתוך הדברים הבאתי שם **שבעל ההלכות קטנות** דוחה דברי הרמב"ם שחידש שעץ שמוציא פירות בשנה הראשונה אינו אילן אלא ירק, דאין דרך אילן להוציא פירות כבר בשנה הראשונה, ומקשה עליו ההלכות קטנות: 'מנלן האי מילתא שאין עץ מוציא פירות בשנה ראשונה מי הגיד לו חידוש זה, אלא מחדש שם שעץ שהגוע שלו חלול ואינו מלא אינו נחשב לעץ אלא ירק, ולכן נידון עץ החצילים כירק, כיון שגועו חלול, והנה גם על דבריו שואלים כל האחרונים: 'מהיכן לקח לחדש חידוש דין זה, שגועו חלול לא נחשב עץ'.

והנה כמה ימים לאחר שמסרתי למרן זצ"ל את הקונטרס בנידון זה לעיון, התקשר אלי מרן זצ"ל בטלפון ואמר לי שלדעתו פשיטא הטעם של בעל ההלכות קטנות, משום שהרי נאמר בתורה תק' 'כי האדם עץ השדה' - וכי אפשר לומר שאדם חלול נקרא צדיק?!, וכיון שהתורה משהו את הצדיק לעץ, על כרחך צריכים לומר שעץ זה דוקא מלא וגדוש... ולא חלול בתוס'. [וכלשונו הטהור 'א פוסטער מענטש איז דאך נישט א מענטש'].

כמה שבועות קודם הסתלקותו לשמי רום, לאחר שסיימנו לדבר בדברי הלכה, סיים ואמר בלשון קדשו: 'טוב לב משתה תמיד' - בכך מסיים הרמ"א ו"ל את הגהותיו על השו"ע, והפתיחה של הרמ"א בסיומן א' הוא 'שויתי ה' לנגדי תמיד, והרי נהוג לקשר הסיום עם ההתחלה, ללמדינו בא, איך אבן אפשר לקיים מקרא זה להיות תמיד בטוב לב, זה אפשרי על ידי 'שויתי ה' לנגדי תמיד, כי כאשר יש יראת שמים, ומתנהגים הכל לפי רצון א' בקיום ההלכות כראוי, אז נמצאים במצב של 'טוב לב משתה תמיד, ובלי יראת שמים ח"ו לא שייך שמחה וטוב לב, ויהי' שזוכה לכך לקיים את שני תמידין כסדרן, לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד ואז נזכה שנהיה טוב לב משתה תמיד.

נתיבות ההלכה למעשה

המשד

דאיאת בסומה (דף י"ה ע"א), השקה בסיב ובשפורת מהו, דלמא אין דרך שתייה בכך, אם כן היה מקום להתיר לשתות דרך שפורת גם בשבת, במקום צער באופן זה, דברבנן כל תיקו להקל. ועוד, ד"ל דבעושה ע"י שינוי, ל"ש למגור, כדאיאת כה"ג בגמ' (ביצה, דף י"ה ע"א), עכ"ל.

הליכה ע"ג קברים כדי להגיע לקבר של צדיק
שאלה: כד זכינו בשבוע העעל"ט - בצוותא עם גדולי תורה והוראה וח"ו ארגון 'דרשו' - להשתתף על ציוה"ק של רבן ומאורן של ישראל מרנא החת"ס זצ"ל, התעורר ספק אם מותר לגשת לציונו הקדוש מחמת שההליכה לשם כרוך בחשש דריסה ע"ג קברים הסמוכים לו.

תשובה: לצורך מצוה וכשאין אפשרות אחרת, מותר. וכן נועצתי בזה שם במקום עם יו"ד הנר"מ שמרן שליט"א וג"כ אמר שאפשר להקל, והראוני לפסור שו"ת אמר"א שרן בזה, והוסיף בזה ידידי הנרי"מ ששיינמעץ שליט"א דומ"צ סקוורא ב"פ כי לצורך תפילה מותר להתיר הרבה. ואחר העיון בענין, הנה יש לדון הן מצד כי הקבר אסור בהנאה, והן מצד כיוון המת הממון בקבר זה.

והנה מצד אסור הנאה שבקברים, כבר נתחבבה בו רבנן קמאי ז"ל [ע"י בארובה פשוט'ע והנו"כ (ס' שסד)] והעלו לאסור ואכמ"ל, אלא שהש"ע (שם, ס"ק א) מביא מוצרי הרשב"ם שכתב (ב"ב, דף קא ע"ב) ד'נושאי המטה שדורסין

ע"ג המערות וכו' כשמביאין המטה לחצר כשבייל להלך לפי שעה לא קפיד, ומסיים הט"ו, 'משמע דאין אסור כשדורסין ע"ג הקברים לפי שעה בהילוך למקום שרוצים לילך לשם', עכ"ל, והאחרונים פסקו כדבריו, כמש"כ בחכמ"א (כלל קנה, סעי' יב), ובקיצושו"ע (ס' קצט, סעי' ד), ע"י"ש. וע"י שו"ת מהרש"ם (חלק א, סי' מג) שהעלה כן להל'.

ומצד כיוון המת, הן המקור לזה הוא מד' הרשב"א (מגילה, דף כט ע"א) שכתב, 'אסור לישב על הקבר או להלך ולרמוס בו, והעושה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו' עכ"ל, וכו"כ הב"ח (ס' שסד), אמנם כבר העלו בשו"ת יד אליהו (שאלה צד) ובשו"ת משיב דבר (סוף חלק ב) שלצורך מצוה מותר, וכו"כ להל' בדרשו"ש (הל' שמחות, אות תתיח).

וברם כ"ז שאין לו אפשרות להגיע לקבר אלא כשהולך ע"ג קברים, אבל כשיכול בקל להגיע - אף שצריך לטרוח ולעשות סיבוב, אין להתיר. וע"י שבת"ל (חלק ב, סי' רי).

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

זמני קבלת קהל

ביקר: 8:30-9:15

צהריים: 13:15-14:15

ערב: 18:45-19:45

זמני השיעורים

שיעור בגמרא: 19:45

שיעור הלכה: 20:15

שב"ק אחה"צ: הצי שעה קודם הרה"נ

לעילוי נשמת גאון ישראל, פוסק הדור והדרו

מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

בן הגה"צ רבי חיים יהודה ליב זצ"ל

נלב"ע אדר תשנ"ו

~ מבאר תורתו אנו שותים, ועל אדני פסיקותיו והוראותיו אנו נשענים
תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו וימליץ טוב בעינינו ~

הונצח ע"י נכדו יד ימיט, ידידנו עוז העומד ליימנו, דולה ומשקה מתורת זקינו זצ"ל

הרה"ג ר' אהרן גולדברג שליט"א, מחשובי הת"ח ברמת שלמה ת"ו

לעילוי נשמת

כ"ס אדמו"ר הגה"ק

בעל הפני מנחם מגור

רבי פנחס מנחם בהגה"ק רבי אברהם מרדכי ז"ע

נלב"ע ט"ז אדר תשנ"ו

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

כוס תנחומים

לדידנו הנבדד מעמדיו התמיד כשיעור התורה בבית מדרשינו

מהיה שלמה זלמן אייכלר שליט"א

בהתאבטי טרה על כניית אביו טרה ו'וכב"ר צ"ח

א' יהיה"ד הספי"ו יו"ט ז'ולטי משב"ס הרמ"ס מהר"א מבעליא יו"ע

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

בשורת טובה תרשו עצם

בימים אלו תיחבב בסי"ד 'אוצר הספרים' דבית מדרשינו

וניתפסו מאית ספרים מהלכה ובחסידיה, הרוש ומסור

וננו תלמוד בבלי 'שפה בדיחה' בחפצות 'עוז הדר',

טקנת ידידנו תמאון הכידי רבי טנח"ב מנח"ל פומריץ שליט"א

רב באר ישראל בית שמש, היום מתבטא ע"י הרה"י

להערות והארות בכל נושאי הגיליון, לקבלת הגיליון באופן דיגיטלי, ולתרומות והנצחות
ניתן לפנות לכתובת המכון: פקס: 0773182436 דוא"ל - 17182800@GMAIL.COM